सिन्धुली जिल्लामा कक्षा आठमा व्याकरण शिक्षण गर्दा अपनाइने कार्यकलापको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली

भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर

तह द्वितीय वर्षको नेपाशि ५९८

पाठ्यांशको प्रयोजनका

निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

नारायणदत्त कोइराला

परीक्षा क्रमाङ्कः- २३३०१३५/०६६

त्रि.वि.द.नं.-६-१-२३३-८६-९६

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

सिन्धुली

२०६८

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, नेपाली शिक्षा विषयमा विशिष्टीकरण गर्ने दोस्रो वर्षका शोधार्थी नारायणदत्त कोइरालाले **सिन्धुली जिल्लामा कक्षा-८ मा व्याकरण शिक्षण गर्दा अपनाइने कार्यकलापको अध्ययन** शीर्षकको शोध मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । उहाँले अत्यन्त परिश्रम र लगनशीलताका साथ सम्पन्न गर्नु भएको शोध मौलिक एवम् समसामयिक भएकोले यसको नियमानुसार आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६८/ /

....

शोध निर्देशक

भानुभक्त गुरुङ

उप-प्राध्यापक

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षा शास्त्र सङ्काय

सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

सिन्धुली

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस
सिन्धुली

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभागका छात्र नारायणदत्त कोइरालाले स्नातकोत्तर (एम.एड.) तहमा नेपाली विषयको नेपाशी. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको **सिन्धुली जिल्लामा कक्षा-८ मा व्याकरण शिक्षण गर्दा अपनाइने कार्यकलापको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त भएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१	भानुभक्त गुरुङ विभागीय प्रमुख/शोधनिर्देशक	
२	पारसमणि भण्डारी (बाह्य परीक्षक)	
३	देवीप्रसाद सुवेदी (उप-प्रध्यापक)	
४	अर्जुनप्रसाद पौडेल (उप-प्रध्यापक)	

मिति : २०६८/१२/९

कृतज्ञताज्ञापन

कुनै पनि विषयमा गहन रुपमा अध्ययन अनुसन्धान तथा विश्लेषण गर्नुलाई शोधकार्यका रुपमा लिइन्छ । नयाँ, सत्य, तथ्य कुराको खोजी र पुराना कुराको पुष्टि गर्नुमा शोधकार्यको महत्वपूर्ण स्थान रहन्छ । यस अध्ययनले नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकमा रहेका कथा, कविता, निबन्ध आदि विधा शिक्षण गर्दा अपनाइएका कार्यकलापको आधारमा सिन्धुली जिल्लामा कक्षा ८ मा व्याकरण शिक्षण गर्दा अपनाइएका कार्यकलापको अध्ययन गरी निष्कर्षमा पुग्ने काम गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयारीको लागि आधिकारीक रुपमा शोधप्रस्तावलाई स्वीकृत गर्दै अध्ययन अनुसन्धानमा प्रेरित गर्नुहुने विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु भानुभक्त गुरुङ प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र लेखनका क्रममा आफ्नो अमूल्य समय खर्चेर आवश्यक सल्लाह, सुझाव र निर्देशन दिनुहुने शोध निर्देशक भानुभक्त गुरुङ प्रति पुनः हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यसैगरी यस अध्ययनलाई पूरा गर्न आर्थिक रुपमा सहयोग पुऱ्याई अमूल्य समय उपलब्ध गराई दिनु हुने मेरो आदरणीय पिता झम्कनाथ कोइराला र माता भवानीदेवी कोइराला प्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता अर्पण गर्दछु ।

यस्तै यस शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अर्न्तगत आदरणीय गुरुहरु प्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै आफ्ना सहपाठी मित्रहरुलाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस्तै यस शोधकार्यलाई पूरा गर्नका लागी समय उपलब्ध गराएर सहयोग पुऱ्याउनु हुने आफ्नो कार्यक्षेत्र श्री बाल माध्यमिक विद्यालय शुलीभन्ज्याङ्ग, वितिजोरमा अध्यापनरत शिक्षक मित्रहरु, विद्यालय व्यवस्थापन समिति एवम् सम्पूर्ण विद्यालय परिवार प्रति पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसैगरी शोधप्रस्ताव तयारीका लागि छनोट गरिएका १०वटा विद्यालयहरुलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा, यस शोध कार्यमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने प्राध्यापक, शिक्षक, सहपाठीमित्रहरु, सामग्री संकलनमा सहयोग पुऱ्याउने विद्यालय प्रशासन, पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक उपलब्ध गराउने पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र साथै सर्न्दभ सामग्रीका लेखहरु प्रति पनि हृदयदेखि नै हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

....

शोधार्थी

नारायणदत्त कोइराला

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

भाषा शिक्षा विभाग

सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

सिन्धुली

मिति : २०६८ /   /

शोधसार

१. शोध परिचय

शोध शीर्षक	:	**सिन्धुली जिल्लामा कक्षा आठमा व्याकरण शिक्षण गर्दा अपनाइने कार्यकलापको अध्ययन**
शोधार्थी	:	नारायणदत्त कोइराला
शोधनिर्देशक	:	उपप्राध्यापक भानुभक्त गुरुङ
क्याम्पस	:	सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, ढुङ्ग्रेबास
शैक्षिक वर्ष	:	२०६४/६६
अध्याय/पृष्ठसङ्ख्या	:	छ/१०+६४+२२

२. शोधको उद्देश्य

- कक्षा आठमा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरुको व्याकरण शिक्षण कार्यकलाप क्षमताको पहिचान गर्नु,
- सिन्धुली जिल्लाका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका शिक्षकहरुको व्याकरण शिक्षण कार्यकलाप क्षमताको पहिचान गर्नु,
- तालिम प्राप्त र अप्राप्त शिक्षकहरुको व्याकरण शिक्षण कार्यकलापको क्षमता पहिचान गर्नु ।

३. निष्कर्ष

यस शोधपत्रको अध्याय एकमा शोध परिचय, शोधको औचित्य, शोधको सीमाहरु र शोध लेखनको लागि आवश्यक सामग्रीहरुको बारेमा उल्लेख गरिएको छ । अध्याय दुईमा व्याकरणको सैद्धान्तिक परिचय, व्याकरण शिक्षणको प्रयोजन र व्याकरण शिक्षण गर्दा अपनाइने विधिहरुको बारेमा उल्लेख गरिएको छ । अध्याय तीनमा कक्षा-८ मा व्याकरण शिक्षण गर्ने १० जना शिक्षकहरुबाट व्याकरणका विविध पक्षहरुसँग सम्बन्धित आवश्यक तथ्याङ्कहरु सङ्कलन गरी प्रतिशतका

आधारमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । यस्तै अध्याय चारमा कक्षा अवलोकनका क्रममा शिक्षकको प्रस्तुती र व्याकरणका विविध पक्षहरुको शिक्षणको क्रममा प्राप्त भएको तथ्यहरुको आधारमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । यसैगरी अध्याय पाँचमा शिक्षकहरुलाई प्रश्नावली भराउँदा उपलब्ध भएका तथ्यहरु र कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त तथ्यहरुको आधारमा सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयबीच र तालिम प्राप्त र अप्राप्त शिक्षकहरु बीचको तुलनात्मक विश्लेषण गरिएको छ भने अध्याय छ मा निष्कर्ष तथा सुझावहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

विषय-सूची

शीर्षक	पेज नं.
अध्याय-एक	१-९
१. शोध परिचय	१
१.१. शोध शीर्षक	१
१.२. शोध प्रयोजन	१
१.३. समस्या-कथन	१
१.४. शोध पत्रको उद्देश्य	१
१.५. पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.६. शोधको औचित्य	४
१.७. शोधकार्यको सीमा	५
१.८. अध्ययन विधि	६
१.८.१. जनसंख्या र प्रतिनिधि नमुना	६
१.८.२. सामग्री निर्माण	६
१.८.३. सामग्रीको पूर्व परीक्षण	७
१.८.४. सामग्रीको कार्यान्वयन	८
१.८.५. तथ्याङकको व्याख्या तथा विश्लेषण	८
१.९. शोध-पत्रको रुपरेखा	८
अध्याय-दुई	१०-१६
सैद्धान्तिक परिचय	
२.१. व्याकरणको परिचय	१०
२.२. व्याकरण शिक्षणको प्रयोजन	११
२.३. व्याकरण शिक्षणका प्रमुख विधिहरु	१३

क. आगमन विधि १३

ख. निगमन विधि १४

ग. भाषा संसर्ग विधि १५

घ. भाषा पाठ्यपुस्तक विधि १६

अध्याय-तिन १७-३२

व्याख्या तथा विश्लेषण

३.१. परिचय १७

३.२. प्रश्नावलीबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरुको व्याख्या तथा विश्लेषण १७

३.२.१. शिक्षण सिकाइ कार्यकलाप १७

३.२.१.१. शब्दवर्ग शिक्षणका कार्यकलापहरु १८

३.२.१.२. काल र पक्ष शिक्षणका कार्यकलापहरु १९

३.२.१.३. मूल र व्युत्पन्न शब्द शिक्षण कार्यकलापहरु २०

३.२.१.४. वाक्य र वाक्य निर्माण शिक्षणका कार्यकलापहरु २२

३.२.१.५. पदसङ्गति शिक्षण कार्यकलाप २३

३.२.१.६. भाव र भावका प्रकार शिक्षण कार्यकलाप २४

३.२.१.७. समास सम्बन्धी शिक्षण कार्यकलाप २५

३.२.१.८. वर्णविन्यास शिक्षणका कार्यकलापहरु २६

३.२.१.९. शब्दभण्डार शिक्षण कार्यकलापहरु २७

३.२.१.१०. धातु र अनुकरणात्मक शब्द शिक्षणका कार्यकलापहरु २८

३.२.१.११. समग्रमा व्याकरण तत्वको शिक्षण कार्यकलाप ३०

३.२.१.१२. शिक्षण विधि ३१

३.३. व्याकरण तत्व शिक्षणको प्रभावकारिता ३२

३.४. विद्यालय वातावरण ३२

अध्याय-चार ३३-४१

कक्षा अवलोकन बाट प्राप्त तथ्याङ्कहरुको व्याख्या तथा विश्लेषण

४.१. परिचय ३३

४.२. कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरुको व्याख्या तथा विश्लेषण ३३

४.२.१. सिकाइ वातावरण ३४

४.२.२. शिक्षण विधि ३४

४.२.३. शिक्षकको व्यक्तित्व ३५

४.२.४. शिक्षकको तयारी ३६

४.२.५. कक्षाको सुरुवात ३६

४.२.६. पाठको प्रस्तुतीकरण ३७

४.२.७. कक्षा कार्यकलाप ३८

४.२.८. विद्यार्थीको मूल्याङ्कन ३९

४.२.९. गृहकार्यको प्रकृति ४०

अध्याय-पाँच ४२-५८

तुलानात्मक विश्लेषण

५.१. परिचय ४२

५.२. शिक्षक प्रतिक्रिया तथा कक्षा अवलोकनको तुलनात्मक विश्लेषण ४२

५.२.१. कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त तथ्याङ्कको तुलना ४२

५.२.१.१. समग्रमा व्याकरण शिक्षणको कार्यकलाप ४२

५.३. सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयबीच तुलना ४४

५.३.१. कक्षाको अवलोकनबाट प्राप्त तथ्याङ्कको तुलना ४५

५.३.१.१. शिक्षकको व्यक्तित्व ४५
५.३.१.२. सिकाइ वातावरण ४६
५.३.१.३. शिक्षकको तयारी ४६
५.३.१.४. कक्षाको सुरुवात ४७
५.३.१.५. पाठको प्रस्तुतीकरण ४९
५.३.१.६. विद्यार्थीको मूल्याङ्कन ५०
५.३.१.७. शिक्षण विधि ५१
५.३.१.८. व्याकरणतत्व शिक्षण कार्यकलापको तुलना ५१
५.३.१.९. गृहकार्य ५३
५.३.२. सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको तथ्याङ्कको तुलनात्मक अध्ययन ५३
५.४. तालिम प्राप्त र अप्राप्त शिक्षकहरुबाट प्राप्त तथ्याङ्ककाबीच तुलना ५४
५.४.१. कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त तथ्याङ्कको तुलना ५४
५.४.१.१. शिक्षकको तयारी ५४
५.४.१.२. व्याकरण तत्व शिक्षणको कार्यकलाप ५५
५.४.१.३. पाठको प्रस्तुतीकरण ५६
५.४.१.४. शिक्षण विधि ५७

अध्याय-छ ५९-६४

निष्कर्ष तथा सुझावहरु

६.१. निष्कर्ष ५९
६.१.१. व्याकरण शिक्षणको सम्बन्धमा शिक्षकको प्रतिक्रिया ५९
६.१.२. कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त सूचनाहरु ६०
६.१.३.प्रश्नावली र कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरुबीच तुलनात्मक निष्कर्ष ६०
१.४. सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयबीच तुलनात्मक निष्कर्ष ६१
६.१.५. तालिम प्राप्त र अप्राप्त शिक्षकहरुबीच तुलना ६१

६.२. सुझावहरु ६२
भावी अनुसन्धानका शीर्षकहरु
सन्दर्भग्रन्थ-सूची
परिशिष्ट क
परिशिष्ट ख
व्यक्तिगत विवरण